

การทรงรับราชสมบัติและพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ผู้เรียบเรียง : ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำบทความ : รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ เตชานันท์

เนื้อหา

๑. ความหมาย
๒. การสืบราชสมบัติและพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. ขั้นตอนเตรียมการพระราชพิธีก่อนวันพระฤกษ์บรมราชาภิเษก
๔. การพระราชพิธีในวันพระฤกษ์บรมราชาภิเษกสมัยรัชกาลที่ ๗
๕. การเสด็จออกมหาสมาคมและการสถาปนาสมเด็จพระบรมราชาธิบดี
๖. การประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก
๗. การเสด็จเสวยพระนคร
๘. บรรณานุกรม
๙. ภาคผนวก
๑๐. อ้างอิง

ความหมาย

การพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มาจากคำว่า พระราชพิธี+บรม+ราชา+อภิเษก คำสำคัญ คือคำว่า “อภิเษก” เป็นคำสมาสแบบมีการสนธิกับอภิเษก จึงแปลว่าการรดน้ำเพื่อแต่งตั้งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของไทยนี้มีรูปแบบผสมผสานทั้งความเชื่อและพิธีกรรมทั้งของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธและคติความเชื่อในประเพณีดั้งเดิมที่ประกอบขึ้นมาเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภคและเครื่องราชภัณฑ์ในการสมโภชพระมหามณเฑียรอันเป็นการสะท้อนถึงอารยธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติยศองค์พระประมุขในพระบรมราชวโรกาสที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์ เครื่องประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้นประกอบด้วยเครื่องเบญจ

ราชกฤษฎีกา^๑ โดยพระราชครูพราหมณ์จะเป็นผู้กล่าวถวายเครื่องสิริเบญจราชกฤษฎีกาเพื่อเฉลิมพระราชอิสริยยศ อันเป็นพระราชประเพณีที่สืบเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์

ต่อมา เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๔ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริว่า วันบรมราชาภิเษกนั้นเป็นมหามงคลสมัยควรมีการสมโภชพระมหาเศวตฉัตร เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ราชสมบัติ จึงทรงจัดการพระราชกุศลและให้มีการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ก่อนพระราชพิธีบรมราชาภิเษกอีกด้วย พระราชทานชื่อว่า “พระราชพิธีฉัตรมงคล”^๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์และเปลี่ยนเรียกชื่อพระราชพิธีว่า พระราชกุศลทักษิณานุปทาน และพระราชพิธีฉัตรมงคล สืบมาจนปัจจุบัน

การสืบราชสมบัติและพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เนื่องจากการสืบราชสันตติวงศ์ของไทยแต่เดิมมาไม่แน่นอน ดังนั้นเพื่อขจัดปัญหาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงได้ทรงตรากฎหมายเถียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗ ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๗ กำหนดลำดับผู้สมควรได้รับราชสมบัติไว้ในหมวดที่ ๔ ข้อที่ ๘ ว่าหากพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตลงโดยมิได้สมมติพระราชทายาทให้อัญเชิญเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์สายตรงก่อนซึ่งในขณะนั้นผู้ที่ทรงเป็นลำดับแรกคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา พระอนุชาผู้ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งยังทรงพระชนม์ชีพอยู่เพียงพระองค์เดียว ทั้งนี้เนื่องจาก พระอนุชาพระองค์ก่อนๆ ทั้ง ๓ พระองค์ได้เสด็จทิวงคตและสิ้นพระชนม์ลงระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓ กับเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ดังนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ จึงทรงเป็นรัชทายาทโดยพฤตินัยตามนัยของกฎหมายเถียรบาลที่ตราขึ้นนั้น

หากแต่ว่า โดยที่พระนางสุวัทนา พระวรชายาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังทรงพระครรภ์ ซึ่งหากมีพระประสูติกาลเป็นพระราชโอรส พระราชโอรสนั้นย่อมเป็นสายตรงยิ่งกว่าสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย (ด้วยกฎหมายเถียรบาลดังกล่าวไม่อนุญาตให้พระราชธิดาขึ้นครองราชสมบัติ) จึงยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ จะทรงเป็นผู้ที่ขึ้นครองราชสมบัติ

^๑ ศึกษาความหมายและรายละเอียดเพิ่มเติมจากภาคผนวก

^๒ ญัตติกัณฑ์ จันทวิช . พระราชพิธีบรมราชาภิเษก. จัดพิมพ์ใน มหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบในปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ ใน “มรดกไทย” โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย พิมพ์ที่ กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งอรุณ พับลิชชิ่ง จำกัด , ๒๕๔๒. หน้า ๗๗.

ครั้นวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชหัตถเลขาניתกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ว่า

“หากมีพระราชโอรส ก็ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชาทรงเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการต่างพระองค์จนกว่าพระมหากษัตริย์จะทรงบรรลุนิติภาวะ แต่ถ้าไม่มีพระราชโอรสก็ใครให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชาทรงรับราชการสืบราชสันตติวงศ์ตามราชประเพณี..”

ต่อมาในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ ขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา

ครั้นวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชได้ทรงเป็นประธานในที่ประชุมพระบรมวงศ์และเสนาบดี เพื่อปรึกษาหารือเรื่องการสืบราชสมบัติ ที่ประชุมได้พิจารณาพระราชหัตถเลขาניתกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์แล้ว เห็นควรอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ

ทว่าในชั้นแรก สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ไม่ทรงเต็มพระทัยจะรับราชสมบัติ โดยทรงอ้างว่ายังมีเจ้านายที่อาวุโสมากกว่าพระองค์และไม่ทรงมีประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดินมากพอ แต่ในที่ประชุมลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ไว้วางใจในพระองค์ โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงมีพระราชหฤทัยยินดีช่วยงานราชการทุกอย่าง และโดยที่ต้องการปฏิบัติตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประชุมจึงพร้อมใจกันเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาขึ้นครองราชย์ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมาจึงได้มีการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘^๓ ซึ่งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามแบบจารีตประเพณีโบราณเช่นที่เคยประกอบขึ้นครั้งรัชกาลก่อนๆแต่มีรายละเอียดปลีกย่อยที่ต่างไปบ้าง และเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

ขั้นเตรียมการพระราชพิธีก่อนวันพระฤกษ์บรมราชาภิเษก

การเตรียมการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ เรื่อยมา เริ่มด้วยการตั้งแต่งเครื่องนมัสการสำหรับพระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ (แผ่นทอง) ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามและการจารึกพระสุพรรณบัฏพระบรมนามาภิไธย ดวงพระบรมราชสมภพ และการแกะพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินทำด้วยงาถึงเป็น

^๓ สมัยนั้นการนับปี พ.ศ. หลังสงกรานต์แล้วจึงนับเป็นปีใหม่ หรือ พ.ศ. ใหม่ ดังนั้นกุมภาพันธ์ของปีต่อไป จึงยังเป็นพ.ศ. ๒๔๖๘ แทนที่จะเป็นพ.ศ. ๒๔๖๙ ตามความเข้าใจของคนปัจจุบัน

เวลา ๒ วัน ระหว่างวันที่ ๓-๔ กุมภาพันธ์ เช่นเดียวกับครั้งรัชกาลก่อน มีพระสงฆ์ราชาคณะ ๑๐ รูปมาเจริญ พระพุทธรณ์โหรบูชาเทวดา

-พิธีเสกน้ำมูรธาภิเษก

ในคืนวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ เจ้าพนักงานตั้งบายศรี เงิน ทอง แก้ว สำหรับใหญ่ พร้อมเครื่องสำหรับเวียนเทียนสมโภชพระสุพรรณบัฏดวงพระบรมราชสมภพและพระราชสัญลักษณ์ที่จารึกและแกะเรียบร้อยแล้ว ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อได้พระฤกษ์ พระโหราธิบดีลั่นฆ้องชัย พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ เจ้าพนักงานประโคมดนตรี และในวันนี้ตามหัวเมืองมณฑลต่างๆมีการตั้งพิธีเสกน้ำพุธาภิเษก รวม ๑๗ มณฑล ๑๘ แห่ง เช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ ๖ ต่างกันตรงที่ชื่อมณฑลที่เปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น ตามมณฑลมีการประกอบพิธีเสกน้ำเวียนเทียนสมโภช เมื่อเสร็จแล้วก็จัดส่งมายังกรุงเทพฯเพื่อตั้งในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ส่วนในกรุงเทพฯ นั้น เริ่มการเตรียมการตั้งแต่วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ (๒๔๖๙) เวลา ๑๗.๓๐ นาฬิกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (เวลานั้นยังไม่ได้ทรงเข้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ตามราชประเพณีต้องเรียกขานในพระอิสริยยศว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) เสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลประจำวัน แล้วเสด็จฯไปยังหอพระธาตุมณเฑียร พระวิมานบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เพื่อกราบถวายบังคมพระบรมอัฐิของบูรพมหากษัตริยาธิราชและสมเด็จพระบรมราชินีในพระบรมจักรีวงศ์ รวมทั้งพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมราชชนก และถวายบังคมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ก่อนที่จะเสด็จเข้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

การจัดตกแต่งสถานที่ต่างๆที่จะใช้ประกอบพระราชพิธีในพระมหามณเฑียร อาทิ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งไพศาลทักษิณและพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน รวมทั้งการจัดโรงพระราชพิธีพราหมณ์ที่ข้างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้วย

-การตั้งน้ำวงด้ายเริ่มการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียร

โดยเริ่มจัดในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯให้จัดพิธีตั้งน้ำวงด้าย (สายสิญจน์) ณ พระมหามณเฑียร คือ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน นับเป็นการเริ่มการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียร โดยจัดเตรียมเหมือนที่เคยปฏิบัติในสมัยรัชกาลที่ ๖

ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๔ กุมภาพันธ์ เจ้ากรมพราหมณ์พิธีถวายน้ำพระมหาสังข์ ซึ่งในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์มีพิธีการสำคัญ คือ โปรดเกล้าฯให้มหาดเล็กตั้งเครื่องบวงสรวงสังเวยเทวดาตามสถานที่ต่างๆ รวม

๑๗ แห่ง^๔ แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จุดเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระธรรมที่แท่นเตียงสวด จุดเทียนท่าพระองค์ ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธสัมปรารักษ์ พระพุทธรูปหามณีนรัตนปฏิมากรน้อยแล้ว เสด็จไปทรงจุดเทียนในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

การพระราชพิธีในวันพระฤกษ์บรมราชาภิเษกสมัยรัชกาลที่ ๗

มหาศกมงคลพระฤกษ์สำหรับการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรงกับวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก เริ่มด้วยเวลา ๐๙.๑๕ นาฬิกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศทหารเรือทรงสายสะพานนพรัตนราชวรารักษ์เสด็จโดยกระบวนราบจากพระที่นั่งบรมพิมานไปประทับยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระสัมพุทธพรรณี กับพระพุทธรูปหามณีนรัตนปฏิมากรแล้ว เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กับสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะผู้ใหญ่อีก ๔ รูป^๕ รวมเป็น ๕ รูป ขึ้นยังอาสนพระที่นั่งไพศาลทักษิณ รวมพระสงฆ์ราชาคณะอีก ๓๕ รูป ส่วนพระสงฆ์นอกนั้นซึ่งสวดมนต์อีก ๓๐ รูปนั่งในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน และเสด็จสู่พระมณฑปพระกระยาसनาน สมเด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์สมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายน้ำพระพุทธมนต์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนสังเวद्यเวทดา กลางหา เสด็จประทับตั้งไม้อุทุมพร ทรงเหยียบไปไม้ตะขบ หันพระพักตร์สู่ทิศอีสานเป็นทิศมงคล พระโหราธิบดีลั่นฆ้องชัย พนักงานประโคมแตงล้าน ยิงปืนใหญ่ ทหารกองแก้วจินดายิงปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร และมหาปราบ เป็นพระฤกษ์ พระยาอุทัยธรรมถวายเครื่องพระกระยาसनานและไชยหัตถารา พระเจ้าอยู่หัวทรงมูรธาภิเษก (สรองน้ำ) แล้วผลัดพระภูษาเพื่อสู่พระที่นั่งอัฐทิศโดยทรงเครื่องบรมราชาภูษิตาภรณ์ สำหรับพระบรมราชาภิเษกสีน้ำเงิน ตามสีพิชัยสงครามวันพฤหัสบดี ได้เวลาพระฤกษ์เวลา ๙ นาฬิกา ๕๓ นาที ๕๒ วินาที ทรงรับน้ำอภิเษกจากราชบัณฑิตและพราหมณ์ ๘ ทิศ เพื่อทรงจิบและลูบพระพักตร์โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิจิตรวราณปริชา ราชบัณฑิตประจำทิศตะวันออก กราบบังคมทูลถวายน้ำอภิเษกเป็นภาษามคธ แล้วกล่าวแปลเป็น

^๔ (๑) พระสยามเทววิราช ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ (๒) พระมหาเศวตฉัตร ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย (๓) พระมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (๔) พระมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (๕) พระมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งอนันตสมาคม (๖) พระนเรศวรเป็นเจ้า ณ ห้องภูษามาลา (๗) เทวสถานพระอิศวร (๘) เทวสถานพระนารายณ์ (๙) เทวสถานพระคเณศ (๑๐) เทวรูปที่หอเชือก (๑๑) พระหลักเมือง (๑๒) พระเสื่อเมือง (๑๓) พระกาฬชัยศรี (๑๔) พระเพลิง (๑๕) พระเจตคุปต์ (๑๖) เทวรูปที่หอพระแก้วพระภูมิ (๑๗) เทวรูปที่ตึกดิน ที่มา : หนังสือรายการละเอียดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียรและเสด็จเลียบพระนคร ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๖๘, หน้า ๑๙-๒๐.

^๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า คือ สมเด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ พระราชาคณะผู้ใหญ่ ได้แก่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุฒาจารย์ และ พระญาณวราภรณ์

ภาษาไทย ทรงมีพระราชดำรัสตอบเป็นภาษามคธแล้วแปลเป็นภาษาไทย พราหมณ์เป่าสังข์แล้วพระราชครูวามเทพมณีถวายน้ำพระมหาสังข์ พระสิทธิไชยบดีถวายน้ำพระครอบสำริดแล้วคลานเวียนตามไปถวายทุกทิศ เมื่อทรงรับน้ำแล้วพราหมณ์เป่าสังข์แล้วหันพระองค์เวียนทักษิณาวัตรจนครบทั้ง ๘ ทิศ เมื่อผันพระองค์มายังทิศตะวันออกอีกครั้ง เสด็จจากพระที่นั่งอัฐทิศโดยทักษิณาวัตรไปสู่พระที่นั่งภัทรบิฐ โดยมีรั้วกระบวนนำเสด็จ ๒ สาย และกระบวนตามเสด็จ ๔ สาย อัญเชิญเครื่องเบญจราชากกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และพระแสงอัษฎาวุธเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรวม ๑๙ รายการ เช่น พระสุพรรณบัฏ พระสังวาลพราหมณ์ รุร่า พระสังวาลนพรัตนราชวราภรณ์ พระสังวาลพระนพ พระมหาพิชัยมงกุฏ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร พัดวาลวิชนี พระแส้จามรี ฯลฯ ตามลำดับไปจนครบ รวมถึงพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรอันมีความหมายว่า พระองค์ทรงรับเป็นบรมราชาธิราชของปวงชนชาวไทยหลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปฐมบรมราชโองการแก่พระราชครูวามเทพมณี อันเป็นคำปฏิญาณในการขึ้นครองราชย์ ว่า

“...ดูกรพราหมณ์ บัดนี้เราทรงราชภาระครองแผ่นดินโดยธรรมสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแห่งมหาชน เราแผ่ราชอาณาจักรเหนือท่านทั้งหลายกับโลกสมบัติเป็นที่พึงจัดการปกครองรักษาป้องกันอันเป็นธรรมสืบไปท่านทั้งหลายจงวางใจอยู่ตามสบายเถอญา”

(พึงสังเกตว่าทรงครองแผ่นดินและทรงจัดการปกครองด้วยทรงเป็นพระมหากษัตริย์ สมบูรณาญาสิทธิราชย์) และทรงหลังพระเต้าทักษิโณทกแล้วทรงตั้งสัตยาธิษฐานที่จะดำรงทศพิธราชธรรมจักรวรรดิวัตรจรรยา แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ทรงประเคนไทยธรรมแก่พระสงฆ์ราชาคณะ ๘๐ รูป ที่เจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณพัฒนิกายอดิเรกพิเศษเป็นปฐมฤกษ์

การเสด็จออกมหาสมาคมและการสถาปนาสมเด็จพระบรมราชินี

เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือพระแสงขรรค์ชัยศรี เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยประทับพระแท่นมหาเศวตฉัตร ทรงพระมหาพิชัยมงกุฏและฉลองพระบาท ให้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าผู้แทนพระราชอาคันตุกะและประธานาธิบดีคณะทูตานุทูตและข้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายพระพร โดยมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงเป็นประธานกราบบังคมทูลพระกรุณาแสดงความจงรักภักดี และถวายพระพรชัย หลังจากการเสด็จออกมหาสมาคม ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระชฎามหากฐิน เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ พระราชทานพระบรมราชโองการให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในตลอดจนสตรีบรรดาศักดิ์นอกพระราชฐานเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบบังคมทูลถวายชัยมงคล แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาอดิศัยราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมรุธาธร อ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระวรราชชายา ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี จบแล้วทรงหลังน้ำพระมหาสังข์ ทรงเจิมพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรี

บรมวงศ์ กับเครื่องราชอิสริยาภรณ์พัตนราชวราภรณ์อันเป็นโบราณมงคลและเครื่องราชูปโภคสำหรับตำแหน่งพระอัครมเหสี

กล่าวได้ว่า พระราชพิธีที่เกิดขึ้นใหม่มีการปรับปรุงแบบให้เหมาะสมแก่กาลสมัยมากขึ้นในสมัยนี้ คือ การเพิ่มขึ้นตอนของพระราชพิธีหลังจากทรงรับบรมราชาภิเษกแล้ว คือ ให้มีการออกมหาสมาคมฝ่ายใน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณในตอนบ่ายของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเพื่อให้พระราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลและทรงสถาปนาสมเด็จพระบรมราชินี ซึ่งขั้นตอนนี้ไม่มีปรากฏในตำราบรมราชาภิเษกของเดิมที่กำหนดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนับเป็นพระราชพิธีที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

การประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก

เวลาเย็น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปบูชาพระพุทธรูปหามณเฑียรต้นปฏิมากร ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม รวมทั้งจุดเทียนและถวายต้นไม้ทอง ต้นไม้เงินบูชาพระพุทธรูปหามณเฑียรต้นปฏิมากร พระพุทธรูปยอดีฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเลิศล้ำภักดิ์ พระคัมภีร์ แล้วสมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้วทรงประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก สมเด็จพระราชาคณะทั้ง ๘๐ รูป กล่าวสาธุพร้อมๆกัน ๓ ครั้ง สมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายอดิเรก แล้วสมเด็จพระวันรัตถวายพระพรลามายังอาสนะสงฆ์ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงเครื่องทองน้อย เครื่องราชสักการะ ถวายบังคม พระบรมอัฐิ และพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเฉลิมพระราชมณเฑียร

ตามโบราณราชประเพณีนั้น เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติและมีการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้วต้องมีการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียรต่อเนื่องกันไปด้วยเสมือนเป็นพิธีขึ้นบ้านใหม่ของพระเจ้าแผ่นดิน เช่นเดียวกันในสมัยรัชกาลที่ ๗ เวลาใกล้ค่ำวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระราชมณเฑียร ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ในหมู่พระมหามณเฑียรในพระบรมมหาราชวังและเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี จากพระที่นั่งบรมพิมานไปยังพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน แวดล้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในเชิญเครื่องเฉลิมพระราชมณเฑียรและเครื่องราชูปโภคตามเสด็จพระราชดำเนินประกอบด้วย พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ๓ พระองค์ ได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงสุทธวงษ์วิจิตรเชิญพระแสงดาบฝักทองเกลี้ยง พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงศิริรัตนบุษบงเชิญพระแสงขรรค์องค์น้อย และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงพิไลย์สพสมัยเชิญพระแสงขรรค์ข้างเผือก พระธิดาในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพชรอัครโยธิน คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์หญิงมยุรฉัตรเชิญธารพระกรศักดิ์สิทธิ์(ไม้เท้า) และอุ้มไก่อ่าว พระธิดาในพระเจ้าพี่ยา

เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์คือ หม่อมเจ้าหญิงดวงทิพย์โชติแจ้งหล้า รัชพัฒน์ เชื้อศิวลาบด พระธิดาใน พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถคือ หม่อมเจ้าหญิงพัฒนคนณา กิตติยากร เชื้อพานพิช พระธิดาใน พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ คือหม่อมเจ้าหญิงจารุพัตรา อาภากร เชื้อกัญญาทอง พระธิดา ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดีคือ หม่อมเจ้าหญิงสวาสดีวัฒโนดม ประวิตร เชื้อจันทมหากทอง พระธิดาในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหมื่นไชยาตรีสุริโยภาสคือ หม่อมเจ้าหญิงสุรินันทนา สุริยง อัมวิฬาร์ (แมว) พระธิดาในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหมื่นพิไชยมหินทรโรดม คือหม่อมเจ้าหญิงพรรณเพ็ญแข เพ็ญพัฒน์ เชื้อพานพิช พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ คือ หม่อมเจ้าหญิงดวงจิตร์ จิตร พงศ์ เชื้อพานพระศรี (พานหมาก) พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ วรเดช คือหม่อมเจ้าหญิงรำไพประภา ภาณุพันธุ์เชื้อพระสุพรรณศรี (กระโถนเล็ก) พระธิดาในสมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ๒ พระองค์ได้แก่ หม่อมเจ้าหญิงพวงรัตนประไพ เทวกุล เชื้อพาน พระรัตนกรัณฑ์ (หม่อน้ำ) และหม่อมเจ้าหญิงไขไจรัสศรี เทวกุล เชื้อพานพระกล้อง พระธิดาในพระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ ๒ พระองค์ ได้แก่ หม่อมเจ้าหญิงรัศสชาติศ สวัสดิวัดน์ เชื้อพานรูป เทียน และหม่อมเจ้าหญิงมุสดีวิลาส สวัสดิวัดน์เชื้อพานดอกไม้ จากพระที่นั่งบรมพิมานโดยทางใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดพิกุลทอง พิกุลเงิน และเงินสลึงตามลาดพระบาท แล้วเสด็จขึ้นเถลิง พระราชสมณเฑียร ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในเวลาพระฤกษ์ ๒๑ นาฬิกา ๕๑ นาที^๖

-บุคคลคณะต่างๆเฝ้าถวายพระพร

หลังจากการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชสมณเฑียรแล้ว ในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๘ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวออกพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ณ ห้องด้านทิศตะวันออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทมุข ตะวันออก เพื่อให้มหาอำมาตย์เอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ เสนาบดีกระทรวงการ ต่างประเทศ เบิกเอกอัครราชทูตพิเศษที่มาช่วยงานแทนพระองค์ราชาธิบดี และแทนประธานาธิบดีนานา ประเทศเข้าเฝ้าคราวละนาย ลำดับรวมทั้งสิ้น ๙ ประเทศ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี สหรัฐอเมริกา เบลเยียม เดนมาร์ก ฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี ญี่ปุ่น และเนเธอร์แลนด์ จากนั้นเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี มหาปราสาท มีเสนาบดีกระทรวงวัง ราชเลขาการฝ่ายต่างประเทศ สมุหราชองครักษ์ อธิบดีกรมมหาดเล็ก ฯลฯ โดยเสด็จเสนาบดีว่าการกระทรวงต่างประเทศนำคณะทูตานุทูตต่างประเทศเฝ้าพร้อมกัน โดยมี

^๖ ดูที่ประมวลพระฉายาลักษณ์และภาพพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จัดพิมพ์สำหรับพระราชทานในงานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง วันอังคารที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๘, หน้า ๔๗.

เอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์เป็นหัวหน้ากราบบังคมทูลถวายพระพรชัย พระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอบและมีพระราชปฏิสันฐานกับบรรดาผู้มาเฝ้าถวายพระพร

-พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์เป็นปฐมพระฤกษ์

หลังจากโปรดเกล้าฯให้คณะทูตานุทูตเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงรับดอกไม้ธูปเทียนจากพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายใน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ จากนั้นเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในการพระราชพิธี พระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ตั้งพระราชอาณัติเป็นปฐมพระฤกษ์ จำนวน ๓ รูป จากนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าและข้าราชการเหล่าเสนาอำมาตย์ ถวายดอกไม้ธูปเทียน พระสาสนโสภณ เจ้าคณะรองฝ่ายธรรมยุติกนิกายถวายพระธรรมเทศนามงคลสูตรตามราชประเพณี

-คณะนักบวชและพ่อค้าคบตีเข้าเฝ้าฯถวายชัยมงคล

ต่อมาในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท โปรดเกล้าฯ ให้มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยายมราช เบิกคณะผู้แทนประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อาทิ นักบวชโรมันคาทอลิก อิสลาม ซิกข์ ฮินดู พ่อค้าและคณบดีชาวไทย จีน และญี่ปุ่น เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทุกคณะต่างอ่านคำกราบบังคมทูลถวายชัยมงคลในนามมงคลวโรกาสที่เสด็จสถิตในสิริราชสมบัติ แล้วมีพระราชดำรัสตอบ

-พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ราษฎรเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล

เวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกาของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ เสด็จออกมุขเด็จพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท โปรดเกล้าฯให้ปวงราษฎรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ซึ่งมีจำนวนมากทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ชาย หญิง คอยเฝ้าอยู่ที่สนามหญ้าและชลาหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทไปจนถึงประตูพินานไชยศรี พระยาเพชรดา (สะอาด ณ ป้อมเพชร) สมุหพระนครบาลกราบบังคมทูลพระกรุณาทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนแทนอาญาประชาราษฎร์ มีพระราชดำรัสตอบแล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงรับดอกไม้ธูปเทียนจากสตรีบรรดาศักดิ์ แล้วเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมวงศานุวงศ์เข้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายเสวกทูลเกล้าฯถวายดอกไม้ธูปเทียน ทรงกระทำราชสักการะเช่นวันก่อน สมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายพระธรรมเทศนาทศพิธราชธรรม ๑ กัณฑ์

การเสด็จเสียบพระนคร

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับเหนือพระที่นั่งพุทธานุทองคำราชยาน ในการเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค (ทางบก) เสียบพระนครเพื่อให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่าได้เฝ้าชมพระบารมี และเสด็จไปสักการบูชาณวัดสุทัศน์ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร และ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และในการเสด็จเสียบพระนครในวันนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ได้เสด็จประทับทอดพระเนตรกระบวนที่ห่อพระสมุดสำหรับพระนคร^๗

วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเหนือพระราชบัลลังก์บุษบกในเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ในการเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค(ทางน้ำ) ไปนมัสการปูชนียวัตถุสถาน ณ วัดอรุณราชวราราม อาทิ นมัสการพระพุทธปฏิมากร และทรงจุดธูปเทียนสักการะพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเครื่องทองน้อยบูชาพระพุทธนิมิตรแล้ว พระเทพสุริเจ้าอาวาสถวายอดิเรกพระสงฆ์ถวายพระพรชัยมงคลเสด็จขึ้นเกยประทับพระราชยานกลับยังเรือพลับพลา ทรงชกถามหากฐินน้อยแล้ว เสด็จขึ้นประทับบุษบกเรือพระที่นั่งอนันตนาคราชเป็นลำทรง พร้อมด้วยเครื่องเฉลิมพระราชอิสริยยศ มีมหาดเล็กเชิญพระแสงเชิญพร้อม ต้นบทผีพายเกริ่นเห่ เคลื่อนกระบวนพยุหยาตราออกจากฉนวนหน้าวัดอรุณราชวราราม ข้ามฟากมายังท่าราชวรดิฐ เรือพระที่นั่งเทียบเรือพลับพลาเสด็จจากเรือพระที่นั่งอนันตนาคราชสู่เรือพลับพลา ทรงเปลื้องพระชกถามหากฐินน้อยทรงพระมาลาเส้าสูงเสด็จขึ้นพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยประทับเกยทรงพระราชยานทองลงยาราชาวดีเป็นกระบวนพระราชยานเข้าประตูเทวาริรมย์ประตูศรีสุนทรเข้าศาลาพระมหาปราสาทไปออกถนนอมรวิถี ตรงไปเทียบเกยหน้าพระที่นั่งบรมพิมาน เสด็จขึ้นสู่พระราชมณเฑียรสถานเป็นเสร็จการพระราชพิธี^๘

ในวโรกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษกดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างของที่ระลึกพระราชทานแก่พระเถรานุเถระ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ตลอดจนพ่อค้าคหบดีทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จำนวน ๓ สิ่ง ได้แก่ (๑) เหรียญบรมราชาภิเษก มีแพรแถบริ้วสีเหลืองสลักเขียว เป็นเหรียญทองบ้าง เงินบ้าง กะไหล่ทองบ้าง เงินบ้าง ตามฐานันดรศักดิ์ ส่วนพระสงฆ์ได้รับพระราชทานเหรียญทองแดง (๒) ดอกพิกุลเงินทองมีจำนวนมากน้อยตามฐานันดรศักดิ์ (๓) หนังสืออธิบายลักษณะงานพระราชพิธีเป็นภาษาอังกฤษสำหรับชาวต่างประเทศ

สรุปการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนี้นับเป็นพระราชพิธีที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับพระมหากษัตริย์ไทย คือมีขั้นตอนสำคัญคือการรับน้ำศักดิ์สิทธิ์จากราชบัณฑิตและพราหมณ์ ซึ่งต่อมาในสมัยรัชกาลปัจจุบันโปรดเกล้าฯ ให้ปรับเปลี่ยนโดยโปรดเกล้าฯ ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเข้า

^๗บรรเจิด อินทุจันทร์ยง. บรรณาธิการ. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระบรมราชสมภพ ครบ ๑๐๐ ปี กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๗ , หน้า ๖๙.

^๘ เรื่องเดิม, หน้า ๗๒.

ร่วมถวายน้ำเป็นครั้งแรก จัดเป็นการตัดแปลงพระราชพิธีพราหมณ์ให้เข้ากับระบอบการปกครองประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

ภาคผนวก

ความหมายของเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์เป็นเครื่องราชอิสริยยศ ๕ สิ่งที่มาแต่โบราณของพระมหากษัตริย์ คือ พระมหามงกุฏ พระภูษา ผ้ารัตกัมพล พระขรรค์ พระเศวตฉัตร และฉลองพระบาททองประดับแก้ว

พระมหาเศวตฉัตร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นพปฎลมหาเศวตฉัตรเป็นฉัตร ๙ ชั้น หุ้มผ้าขาว มีระบาย ๓ ชั้น ขลิบทอง แผ่นลวด มียอด พระมหาเศวตฉัตรนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้หุ้มด้วยผ้าขาวแทนตาด ถือเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่สำคัญยิ่งกว่าราชกกุธภัณฑ์อื่นๆ (จึงควรกราบถวายบังคมแม่ไม่มีองค์พระมหากษัตริย์ประทับอยู่เบื้องใต้) ในรัชกาลปัจจุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำขึ้นถวายที่พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรหลังจากทรงรับน้ำอภิเชกแล้ว จากนั้นเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังก็เชิญไปปักกางไว้เหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ ต่อมาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับ ณ พระที่นั่งภัทรบิฐ เพื่อทรงรับเครื่องเบญจสิริราชกกุธภัณฑ์ จึงไม่ต้องถวายเศวตฉัตรรวมกับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ชิ้นอื่น

เดิมในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ไทยบางรัชกาล มิได้กล่าวรวมพระมหาเศวตฉัตรหรือเศวตฉัตรเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ด้วยเพราะฉัตรเป็นของใหญ่โตมีปักอยู่แล้วเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐจึงถวายธารพระกรแทนจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระมหาพิชัยมงกุฏ

พระมหาพิชัยมงกุฏ เป็นราชสิริภรณ์สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทำด้วยทองลงยาประดับเพชร ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสริมแต่งพระมหาพิชัยมงกุฏให้งดงามและทรงคุณค่ายิ่งขึ้น จึงให้ผู้ชำนาญการดูเพชรไปหาซื้อเพชรจากประเทศอินเดียได้เพชรขนาดใหญ่ น้ำดีจากเมืองกัลกัตตา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำมาประดับไว้บนยอดพระมหาพิชัยมงกุฏ แล้วพระราชทานนามเพชรนี้ว่าพระมหาวิเชียรมณี พระมหามงกุฏหมายถึงยอดวิมานของพระอินทร์ ผู้เป็นประชาบดีของสวรรค์ชั้นสอง คือ ชั้นดาวดึงส์ พระมหาพิชัยมงกุฏรวมพระจอม สูง ๖๖ เซนติเมตร หนัก ๗.๓ กิโลกรัม ในสมัยโบราณถือว่ามงกุฏมีค่าสำคัญเท่ากับราชกกุธภัณฑ์อื่น ๆ และมหาเศวตฉัตรเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุด เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงรับมงกุฏมาแล้วก็เพียงทรงวางไว้ข้างพระองค์ ต่อมาเมื่อประเทศไทยติดต่อกับประเทศในทวีปยุโรปมากขึ้น จึงนิยมตามราชสำนักยุโรปที่ถือว่าภาวะแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์อยู่ตลอดเวลาได้สวมมงกุฏในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงเชิญทูตในประเทศไทยร่วมในพระราชพิธี และทรงรับพระมหาพิชัยมงกุฏมาทรงสวม แต่นั้นมาก็ถือว่า พระมหาพิชัยมงกุฏเป็นสิ่งสำคัญในบรรดาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ และพระมหากษัตริย์จะทรงสวมพระมหาพิชัยมงกุฏในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระแสงขรรค์ชัยศรี

เป็นพระแสงราชศัสตราวุธประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ เป็นพระแสงราชศัสตราประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ พระขรรค์ หมายถึง พระปัญญาในการปกครองบ้านเมือง พระแสงขรรค์องค์ปัจจุบันมีประวัติว่า ในปี พ.ศ.๒๓๒๗ ชาวประมงพบพระแสงองค์นี้ในทะเลสาบเมืองเสียมราฐ กรมการเมืองเห็นว่าองค์พระแสงขรรค์ยังอยู่ในสภาพดีและงดงาม จึงนำพระแสงไปมอบให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเสียมราฐในขณะนั้น เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์เห็นว่าเป็นของเก่าฝีมือช่างสมัยนครวัด จึงนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ เมื่อวันที่พระแสงองค์นี้มาถึงพระนคร ได้เกิดฟ้าผ่าในเขตในพระนครถึง ๗ แห่ง มีประตวิเศษไชยศรีในพระราชฐานชั้นนอก และประตูปิฆามไชยศรี ในพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งเป็นทางที่อัญเชิญพระแสงองค์นี้ผ่านไป เพื่อเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง เป็นต้น ดังนั้น ประตูประบรมมหาราชวังดังกล่าว จึงมีคำทำยชื่อว่า "ไชยศรี" ทั้งสองประตูเช่นเดียวกับชื่อพระขรรค์องค์นี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำด้ามและฝักขึ้นด้วยทองลงยาประดับมณี พระแสงขรรค์ชัยศรีนี้เฉพาะส่วนที่เป็นองค์พระขรรค์ยาว ๖๔.๕ เซนติเมตร ประกอบด้ามแล้วยาว ๘๙.๘ เซนติเมตรหนัก ๑.๓ กิโลกรัม สวมฝักแล้วยาว ๑๐๑ เซนติเมตร หนัก ๑.๙ กิโลกรัม พระแสงราชศัสตราที่สำคัญที่สุดในพระราชพิธีสำคัญหลายพิธี เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

ธารพระกร

ธารพระกรของเดิมสร้างในรัชกาลที่ ๑ ทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ ปิดทอง หัวและสันเป็นเหล็กคร่ำลายทองที่สุดสันเป็นช่อม ลักษณะเหมือนกับไม้เท้าพระภิกษุที่ใช้ในการชักมหาบังสกุล เรียกธารพระกรของเดิมนั้นว่า ธารพระกรชัยพฤกษ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างธารพระกรขึ้นใหม่องค์หนึ่งด้วยทองคำ ภายในมีพระแสงเสน่หา ยอดมีรูปเทวดา จึงเรียกว่า ธารพระกรเทวรูป ที่แท้ลักษณะเป็นพระแสงดาบมากกว่าเป็นธารพระกร แต่ได้ทรงสร้างขึ้นแล้วก็ทรงใช้แทนธารพระกรชัยพฤกษ์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำธารพระกรชัยพฤกษ์กลับมาใช้อีกและยังคงใช้ธารพระกรชัยพฤกษ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

พัทวาลวิชนี และพระแสงหางจามรี

เป็นเครื่องใช้ประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ พัทวาลวิชนีทำด้วยใบตาล แต่ปิดทองทั้ง 2 ด้าน ด้ามและเครื่องประกอบทำด้วยทองลงยา ส่วนพระแสงทำด้วยขนจามรี ด้ามเป็นแก้ว ทั้งสองสิ่งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น 'วาลวิชนี' เป็นภาษาบาลีแปลว่า เครื่องโบก ทำด้วยขนवाल ตรงกับที่ไทยเรียกจามรี

ฉลองพระบาทเชิงงอน

ฉลองพระบาทมีที่มาจากเกือกแก้ว หมายถึงแผ่นดินอันเป็นที่รองรับเขาพระสุเมรุ และเป็นที่อยู่ของอาณาจักรพระราชาผู้ทั่วทั้งแคว้นแคว้น ฉลองพระบาทเชิงงอนนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ให้สร้างขึ้นเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ตามแบบอินเดียโบราณ ทำด้วยทองคำทั้งองค์ น้ำหนัก ๖๕๐ กรัม ลายที่สลัก

ประกอบด้วยลายช่อหางโตแบบดอกเทศ ลงยาสีเขียวแดง โดยดอกลงยาสีเขียว เกสรลงยาสีแดง ส่วนเชิงอนนั้นทำเป็นตุ้มแบบกระดุมหรือดอกลำดวนมีคาคกลางทำเป็นลายก้านต่อดอกชนิดใบเทศฝังบุษย์น้ำเพชร

อย่างไรก็ดีเมื่อเพิ่มธารพระกรเข้าในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ความหมายอาจหมายถึงการที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ทศพิธราชธรรมดุจธารพระกรที่นำทางให้เกิดความสุขความเจริญรุ่งเรืองแก่ประชาชนและราชอาณาจักร

บรรณานุกรม

บรรเจิด อินทุจันทร์ยง. *บรรณาธิการ. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระ*

ปรมินทรมหาประชาธิป พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย และจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีจัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระบรมราชสมภพ ครบ ๑๐๐ ปี กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

ประกาศอักษรกิจ, (เสงี่ยม รามนันท์) พระยา, *พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราช*

มณเฑียร ปีฉลุ สัปดาห์ พุทธศักราช ๒๔๖๘. คณะวัดราชบพิธมหาสีมารามพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ในการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาล ที่ ๗ ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๒๘.

ประมวลพระฉายาลักษณ์และภาพพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรม

ราชินีในรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์สำหรับ พระราชทานในงานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ณ พระ เมรุมาศท้องสนามหลวง วันอังคารที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๘.

ณัฐภัทร จันทวิช . เรียบเรียง. *พระราชพิธีบรมราชาภิเษก* จัดพิมพ์ใน มหามงคลสมัยที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบในปี พุทธศักราช ๒๕๔๒ ใน “มรดกไทย” โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย พิมพ์ที่ กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งอรุณ พับลิชชิ่ง จำกัด , ๒๕๔๒.

ศิลปากร,กรม. *รายการละเอียด พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมนเฑียรและเสด็จ*

เลียบพระนคร ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๖๘ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ โปรดให้พิมพ์เนื่องในงานพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์ เจ้ามนัสสวาสดี วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๖.